

ΤΑΞΗ: Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ

Ημερομηνία: Σάββατο 7 Ιανουαρίου 2017
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1¹. Ξέχασες πάλι, φίλε μου, είπα εγώ, ότι ο νόμος δεν ενδιαφέρεται γι' αυτό, πώς δηλαδή μια συγκεκριμένη κοινωνική τάξη θα ευτυχήσει υπερβολικά μέσα στην πόλη, αλλά προσπαθεί να βρει τρόπο να επιτευχθεί αυτό για ολόκληρη την πόλη, ενώνοντας σε ένα αρμονικό σύνολο τους πολίτες με την πειθώ και τη βία, κάνοντας να μοιράζονται μεταξύ τους την ωφέλεια την οποία ο καθένας είναι σε θέση να προσφέρει στο σύνολο και ο ίδιος διαμορφώνοντας τέτοιους πολίτες μέσα στην πόλη, όχι για να τους αφήνει να πηγαίνουν, όπου θέλει ο καθένας, αλλά για να τους χρησιμοποιεί ο ίδιος ως δεσμούς που ενώνουν την πόλη.

B1². **ἐπελάθου:** Προηγουμένως (419 κ.εξ.) συζητώντας την κατηγορία του Αδείμαντου, είχε συμφωνηθεί ότι οι φύλακες, μολονότι κατέχουν στην ιδεώδη πόλη την εξουσία, δε θα έχουν ούτε περιουσία ούτε θα κτίζουν μεγάλες και ωραίες κατοικίες, ούτε θα διαθέτουν χρήματα ούτε θα φιλοξενούν γνωστούς και φίλους. Η ζωή τους θα είναι πειθαρχημένη και λιτή. Εκεί, ο Γλαύκων είχε δεχτεί ότι σκοπός της ιδεώδους πολιτείας δεν είναι να κάνει μόνο μία τάξη ευτυχισμένη, αλλά ολόκληρη την πόλη.

τοῦτο: Το *εὖ πράττειν*, δηλαδή η ευδαιμονία, αλλά φυσικά, όπως συνάγεται από τη συζήτηση, όχι η απόλυτη ευδαιμονία. Σημαντικότερη, σύμφωνα με τον Σωκράτη, είναι η ευπραγία της πόλης, γιατί αυτή μπορεί να βοηθήσει τον πολίτη στις δύσκολες στιγμές. Αν, αντιθέτως, οι πολίτες ευπραγούν αλλά η πόλη καταρρέυσει, τότε ο πολίτης συμπαρασύρεται στην απώλεια μαζί με την πόλη. Κάποιοι, βέβαια, υποστηρίζουν ότι ο Πλάτωνας δίνει προτεραιότητα στην ευδαιμονία της πόλης έναντι της αντίστοιχης του ατόμου και πως η άποψη αυτή συνιστά μία ολοκληρωτική αρχή που παραβλέπει τα δικαιώματα μερίδας πολι-

¹ η μετάφραση έχει αντληθεί από το study4exams.gr του υπουργείου

² το περιεχόμενο των απαντήσεων έχει αντληθεί από τα ερμηνευτικά σχόλια του σχολικού εγχειριδίου, το βιβλίο του καθηγητή και από τις σημειώσεις της αντίστοιχης ενότητας του study4exams.gr

τών. Όμως, οφείλουμε να γνωρίζουμε ότι, όταν ο Πλάτων μιλά για την πόλη, εννοεί το σύνολο των πολιτών και ότι εν γένει σημασία δεν έχει η προσωπική επιτυχία στη ζωή, αλλά ο αλτρουισμός και η συναίσθηση ότι με τις ενέργειές του καθένας καθιστά και τους συμπολίτες του ευδαίμονες.

B2.^{3 4} Στο παρόν απόσπασμα της Πολιτείας, ο Γλαύκων υποβάλλει την ένσταση ότι αν αναγκάσουν τους φιλοσόφους να επιστρέψουν στο σπήλαιο, θα τους αδικήσουν, αφού θα τους υποχρεώσουν να ζουν χειρότερα, ενώ μπορούσαν να ζήσουν καλύτερα.

Με έντονη έκπληξη, αγανάκτηση και διαμαρτυρία ο Γλαύκων απευθύνεται στον Σωκράτη με τη λέξη «*Επειτα*» και κατόπιν απορεί για τον ηθικό εξαναγκασμό των φιλοσόφων: «... ἀδικήσομεν αὐτούς, καὶ ποιήσομεν χεῖρον ζῆν, δυνατόν αὐτοῖς ὄν ἄμεινον;» Η αυθόρμητη αντίδραση έρχεται ως στοχασμός στην προηγούμενη συμφωνία ότι οι φύλακες, μολονότι κατέχουν στην ιδεώδη πόλη την εξουσία, δε θα έχουν ούτε περιουσία ούτε θα κτίζουν μεγάλες και ωραίες κατοικίες, ούτε θα διαθέτουν χρήματα ούτε θα φιλοξενούν γνωστούς και φίλους. Η ζωή τους θα είναι πειθαρχημένη και λιτή. Οι φύλακες, λοιπόν, αφού θα έχουν εκπαιδευτεί ορθά και θα έχουν φιλοσοφήσει, οφείλουν να κατεβούν στο σπήλαιο, δηλαδή στην πρακτική πολιτική, για να ωφελήσουν με τις γνώσεις τους και την αρετή τους την πόλη ολόκληρη. Αυτό πρέπει να γίνεται, κατά τα σοκρατικά λεγόμενα και την πλατωνική σκέψη, ακόμη και παρά τη θέλησή τους.

Αυτό, όμως, δεν είναι δίκαιο για τον Γλαύκωνα, ο οποίος ενδιαφέρεται για το προσωπικό του συμφέρον, αφού η απάρνηση της καθημερινής γαλήνιας ζωής τους και η «θυσία» της για την κοινή πρόοδο της πολιτείας, θα κάνουν δυστυχισμένους τους φύλακες. Ο Γλαύκων, ως φερέφωνο της αριστοκρατικής ηθικής, φαίνεται να έχει ως κριτήριο για τη σύλληψη του δίκαιου το ατομικό συμφέρον και την προσωπική ευτυχία και θεωρεί αδικία το να παραγνωρίζεται η επιθυμία του ατόμου υπέρ της δικαιοσύνης. Άλλωστε, όπως αναφέρεται και στην εισαγωγή του σχολικού εγχειριδίου, κατά τον Γλαύκωνα η δικαιοσύνη είναι μια υποκριτική κοινωνική σύμβαση που επιβάλλεται από τους πολλούς για την αυτοπροστασία τους.

Ταυτόχρονα και γενικότερα, η ένσταση αυτή προκύπτει και δικαιολογείται από τη στιγμή που σε κάθε ευνομούμενη και χρηστή πολιτεία ισχύει η βασική αρχή ότι ποτέ δεν θα θεσπίζεται νόμος που θα κάνει χειρότερη την κατάσταση των πολιτών από ό,τι ήταν πριν τη θέσπιση του νόμου. Εάν συνέβαινε

³ το περιεχόμενο των απαντήσεων έχει αντληθεί από τα ερμηνευτικά σχόλια του σχολικού εγχειριδίου, το βιβλίο του καθηγητή και από τις σημειώσεις της αντίστοιχης ενότητας του study4exams.gr

⁴ η προτεινόμενη απάντηση είναι ενδεικτική για την αρχική διευκόλυνση των συναδέλφων -διορθωτών

κάτι τέτοιο, θα συνιστούσε νομιμοποιημένη αδικία και θα καταστρατηγούσε την θεωρητικά σχεδιαζόμενη και ιδεατή πολιτεία, στην οποία θα εφαρμόζεται η ιδανική διαβίωση για όλους τους πολίτες.

Βέβαια, δεν πρέπει να παραβλέψουμε πως στην πραγματικότητα ο Πλάτωνας, με αυτόν τον ισχυρισμό, προσπαθεί να *προλάβει* μέσα από την αυστηρότητα των νόμων και της ισχύος τους τα φαινόμενα διαφθοράς και ανικανότητας των αρχόντων, για την αποτελεσματική εκτέλεση της εξουσίας. Θα μπορούσε να ειπωθεί, λοιπόν, ότι η επιβολή της αναγκαστικής συμμόρφωσης στους νόμους για την ιδανική πολιτεία είναι εφικτή για την ίδια τη λειτουργία της.

B3.^{5 6} Εισαγωγή στην απάντηση:

- Ο Σωκράτης στο διδαγμένο απόσπασμα προσδιορίζει τον κοινωνικό χαρακτήρα της ιδανικής Πολιτείας και τονίζει πως βασική μέριμνα του Νόμου δεν είναι πώς θα ευτυχήσει υπερβολικά μία μόνο από τις κοινωνικές τάξεις, αλλά πώς θα εξασφαλισθεί η ευδαιμονία και στις τρεις τάξεις των πολιτών («ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ... ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι»).

Τα μέσα:

- Επιδιώκοντας τους τρεις στόχους του⁷, για να οδηγήσει όλες τις κοινωνικές ομάδες στην ευδαιμονία, ο νόμος χρησιμοποιεί τα παρακάτω δύο μέσα, την πειθώ και τη βία (ανάγκη, εξαναγκασμό), όπως δηλώνεται στη φράση του αποσπάσματος: «συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ».
- Την ίδια πεποίθηση για την κοινωνική αρμονία έχει εκφράσει ο Πλάτωνας και στο έργο του *Νόμοι* (βλ. «πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ»: *Νόμοι* 722b).
- Ο άριστος νομοθέτης κατά τον Πλάτωνα συνδυάζει την πειθώ με τη βία, η οποία αφορά *τὸν ἄπειρον παιδείας ὄχλον*.

⁵ το περιεχόμενο των απαντήσεων έχει αντληθεί από τα ερμηνευτικά σχόλια του σχολικού εγχειριδίου, το βιβλίο του καθηγητή και από τις σημειώσεις της αντίστοιχης ενότητας του study4exams.gr

⁶ η προτεινόμενη απάντηση είναι ενδεικτική για την αρχική διευκόλυνση των συναδέλφων -διορθωτών

⁷ Ο Νόμος, λοιπόν, και κατ' επέκταση η ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα, προσωποποιημένος στα συμφραζόμενα του κειμένου, στοχεύει στο (α) να ενώσει όλες τις κοινωνικές τάξεις σ' ένα αρμονικό σύνολο («συναρμόττων τους πολίτας»), (β) να τις ωθήσει να στρέφουν τις ατομικές τους προσπάθειες προς το κοινό όφελος και την ευδαιμονία όλων και (γ) να τους διαπαιδαγωγήει κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να ενεργούν κατάλληλα εντός της πολιτείας και του κοινωνικού συνόλου ώστε να διατηρείται και να προωθείται το πνεύμα συντροφικότητας μεταξύ των πολιτών.

Επεξηγώντας τις δύο μεθόδους:

- 1) Η πειθώ και η χρήση λογικών επιχειρημάτων ωθούν τους πεπαιδευμένους κυρίως πολίτες να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο, και δίχως προσωπικό συμφέρον να προσφέρουν από κοινού στην πολιτεία.
- 2) Από την άλλη πλευρά, η βία (ανάγκη) στην πλατωνική Πολιτεία είναι αρνητική μόνον όταν ασκείται από ιδιώτη. Όταν ασκείται από τον πεπαιδευμένο φιλόσοφο και τον άρχοντα της πολιτείας δεν είναι επιβλαβής. Η άσκηση βίας δικαιολογείται από τον νόμο, γιατί μέσα σε μια κοινωνία υπάρχουν πολίτες που δεν πείθονται με τον λόγο, ούτε συνετίζονται, ώστε εφαρμόσουν όσα οι νόμοι της ιδεώδους πολιτείας διατάζουν. Η βία, λοιπόν, θα εξαναγκάσει τους απαίδευτους να πράξουν εκείνα που τους καταμερίζονται, ώστε η πολιτεία να οδηγηθεί σε πρόοδο και ευδαιμονία συνολικά. Εξάλλου, δεν θα μπορούσε να υπάρξει οποιασδήποτε μορφής άσκηση επιτυχημένης πολιτικής εξουσίας χωρίς να στηρίζεται σε μεθοδευμένο καταναγκασμό που ορίζεται από τον νόμο και την κρατική επιβολή.

Ανακεφαλαίωση πρώτου σκέλους ερώτησης και μετάβαση στο σχολιασμό της πηγής:

- Για τη σταθερότητα και την ευδαιμονία, λοιπόν, της πολιτείας θα πρέπει οι πολίτες, πειθόμενοι ή αναγκαζόμενοι, να υπακούουν στη νομοθεσία.
- Οι ομοιότητες: Λαμβάνοντας υπόψη και την πηγή και συγκρίνοντας τη σωκρατική θέση με το απόσπασμα του Πρωταγόρα, διαπιστώνουμε πως διατυπώνεται η ίδια περίπου θέση και σ' αυτό τον διάλογο για την ανάγκη ύπαρξης των νόμων και της ισχύος τους σε μία πολιτεία. Εφόσον, στόχος της πολιτείας είναι η ρύθμιση της συμπεριφοράς των πολιτών καθώς επιδιώκεται η συλλογική αρμονία και η κοινωνική ευδαιμονία, ο νόμος έχει πρωταρχική σημασία. Ο Πλάτων προτείνει την προσφορά των φυλάκων-αρχόντων στο κοινωνικό σύνολο και ειδικά προς το απαίδευτο πλήθος μέσω της έννομης συμμόρφωσής τους.
- Από την πλευρά του, ο Πρωταγόρας αναφέρεται στους νόμους, επιχειρώντας να υποστηρίξει το διδακτό της αρετής. (Οι πολιτικές αρετές δεν υπάρχουν «φύσει», αλλά αποκτώνται με τη διδασκαλία και με την επιβολή τιμωριών. Το ίδιο και οι νόμοι). Έτσι, οι πολίτες, άρχοντες και αρχόμενοι, οφείλουν να μαθαίνουν και να τηρούν τους προκαθορισμένους νόμους από την πόλη. Ο «εξαναγκασμός» και η συμμόρφωση είναι απαραίτητα γνωρίσματα και οι νόμοι συνιστούν τις κατευθυντήριες γραμμές, εδώ, καθώς σε κάθε παραβίαση προκύπτουν «ευθύνες», κυρώσεις και ποινές με στόχο την «ευθυγράμμιση» στη σωστή πορεία.
- Οι διαφορές: Παρά ταύτα, ο χαρακτήρας του νόμου διαφαίνεται διαφορετικός στα αποσπάσματα. Ο Πλάτωνας-Σωκράτης δίνει έμφαση στην «εξαναγκαστική» επιβολή του νόμου (βία-ανάγκη, ακόμη και χωρίς τη θέ-

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Α΄ ΦΑΣΗ

E_3.Αλ3Α(α)

ληση των ανθρώπων – «οὐχ ἵνα ἀφιῆ τρέπεσθαι ὅπῃ ἕκαστος βούλεται»). Στην πραγματικότητα, όμως, ο Πλάτωνας οικοδομεί μια ιδεατή πολιτεία και προσπαθεί να προλάβει μέσα από την αυστηρότητα των νόμων και της ισχύος τους τα φαινόμενα διαφθοράς και ανικανότητας των αρχόντων, για την αποτελεσματική εκτέλεση της εξουσίας.

- Από την άλλη πλευρά, ο νόμος στον Πρωταγόρα φέρει την πειθαρχία, την οργάνωση, τη σταθερότητα και την ασφάλεια μέσα στην πολιτεία, αλλά έχει και ρυθμιστικό και παιδευτικό χαρακτήρα. Οι κυρώσεις και οι βίαιες επαναφορές στη συμμόρφωση έπονται μιας παραβίασης.

B4. α) διηνεκές: διαφερόντως, φουσαρμόνικα: συναρμόττων, παλινωδία: πάλιν, άλλοθι: ἀλλήλοις, εφετείο: ἀφιῆ, υπόδημα: σύνδεσμον

β)⁸ φίλε: προσφιλής, αστυφιλία, βιβλιόφιλος, λυκοφιλία
νόμω: παράνομος, αστυνομία, φιλόνομος, κληρονομικός
πόλεως: πανεπιστημιούπολη, κωμόπολη, μητροπολιτικός, ακρόπολη
δίκαια: ειρηνοδικείο, σύνδικος, πρωτοδικείο, φιλόδικος.

B5. α) Λ, Λ, Σ, Σ, Λ.

- β)** - Ο δραματικός χρόνος για την Πολιτεία είναι το 421 π.Χ.
- Οι φύλακες – βασιλείς αναλαμβάνουν, μετά τα 50 τους χρόνια τη διακυβέρνηση της Πολιτείας και μεριμνούν για την ευδαιμονία της.
- Ο Πολέμαρχος δισχυρίζεται ότι δικαιοσύνη είναι να αποδίδεις τα ίσα, καλό στο φίλο, κακό στον εχθρό.

ΑΔΙΑΒΛΗΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1⁹. Ο Σόλωνας, αφού ρύθμιζε το πολίτευμα με τον τρόπο που έχει ήδη ειπωθεί, επειδή κάποιοι έρχονταν και τον ενοχλούσαν [για ζητήματα] σχετικά με τους νόμους, κάποια κατηγορώντας τα και για τα υπόλοιπα ζητώντας εξηγήσεις, επειδή δεν ήθελε ούτε να τους αλλάξει διαρκώς ούτε να γίνει μισητός με την παρουσία του (παραμένοντας στην πόλη), μετανάστευσε στην Αίγυπτο για εμπορικούς λόγους αλλά και για περιήγηση, αφού τους είπε πως δήθεν δε θα επιστρέψει για δέκα χρόνια. Γιατί πίστευε πως δεν είναι δίκαιο να δίνει εξηγήσεις για τους νόμους ενώ είναι παρών, αλλά ο καθένας να εφαρμόζει τους γραπτούς νόμους. Γιατί ο λαός νόμιζε ότι ίδιος (ο Σόλωνας) θα ξαναπροχωρήσει

⁸ οι λέξεις που δίνονται είναι ενδεικτικές

⁹ η μετάφραση δίνεται έτσι, όπως θα μπορούσε να την προσεγγίσει κάποιος μαθητής και όχι φιλόλογος

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Α΄ ΦΑΣΗ

E_3.Αλ3Α(α)

στη διανομή των πάντων, ενώ οι αριστοκρατικοί ότι θα αποκαταστήσει την ίδια (προηγούμενη) τάξη πραγμάτων, ή τουλάχιστον θα κάνει μικρές αλλαγές. Ο Σόλωνας όμως εναντιώθηκε και στις δυο πλευρές και, ενώ μπορούσε ο ίδιος να συνεργαστεί με οποιαδήποτε από τις δυο πλευρές ήθελε και να γίνει τύραννος, προτίμησε να γίνει μισητός και από τις δυο σώζοντας έτσι την πατρίδα και θεσπίζοντας τους πιο ωφέλιμους νόμους.

Γ2.¹⁰ Διετετάχεσαν, προσίοιμι/προσιοίην, έπετιμᾶσθε, ταύτης, ἔτει, πάντων, ἔλαχιστα/μικρότατα, τυραννοῦ, ἔλεσθαι, πατρίς.

Γ3.¹¹ ἕκαστον: υποκείμενο στο ειδικό απαρέμφατο ποιεῖν (ετεροπροσωπία)
ἀπεχθάνεσθαι: τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο βουλόμενος (ταυτοπροσωπία)
ἀνάδαστα: κατηγορούμενο στο αντικείμενο πάντα μέσω του ποιήσιν
τήν αὐτήν: ομοιόπρωτος ονοματικός επιθετικός προσδιορισμός στο ουσιαστικό τᾶξιν
αὐτῶ: δοτική προσωπική από τη μετοχή ἔξόν του απροσώπου ρήματος ἔξεστι

Γ4. **βουλόμενος:** επιρρηματική αιτιολογική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος ἠνώχλουν, Σόλων, (ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ἀποδημίαν ἐποιήσατο), με αντικείμενα τα τελικά απαρέμφατα κινεῖν και ἀπεχθάνεσθαι.

Ανάλυση: ἐπεὶ βούλοιο.

τά γεγραμμένα: επιθετική μετοχή, αντικείμενο στο ποιεῖν.

Ανάλυση: ταῦτα/ἐκεῖνα ἃ γεγραμμένα εἶη.

¹⁰ οι απαντήσεις στις γραμματικές ασκήσεις στηρίχθηκαν στο εγχειρίδιο της σχολικής γραμματικής Μιχ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής, ΟΕΔΒ

¹¹ οι απαντήσεις στις συντακτικές ασκήσεις στηρίχθηκαν στα εγχειρίδια των σχολικών συντακτικών Π. Μπίλλα, Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας, ΟΕΔΒ και Α.Β. Μουμτζάκης, Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής, ΟΕΔΒ.